

**ΚΛΑΔΙΚΗ ΚΑΙ ΧΩΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟΥ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΠΡΟΤΟΝΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1970 - 1980**

Υπό

ΜΑΡΙΑΣ ΓΚΙΚΑ

... Διδάκτορας του Πανεπιστημίου, του MONTPELLIER

Τα τελευταία χρόνια οι περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες καταβάλλουν έντονες προσπάθειες για την ανάπτυξη της οικονομίας τους, όχι μόνο σε εθνικό, αλλά και σε περιφερειακό επίπεδο.

Το γεγονός αυτό οφείλεται στην άνιση κατανομή των οικονομικών πόρων ανάμεσα στις περιφέρειες της χώρας και ακόμα περισσότερο στην άνιση βελτίωση των συνθηκών ζωής της περιφέρειας από το κέντρο. Έτσι, το πρόβλημα της περιφερειακής ανάπτυξης, δηλαδή το πρόβλημα της όσο το δυνατό ισόρροπης ανάπτυξης και της καλλύτερης οργάνωσης του χώρου, καταλαμβάνει, τις τελευταίες δεκαετίες, όλο και πιο σπουδαία θέση στην οικονομική ζωή της χώρας.

Για να αντιμετωπιστεί, όμως, το περιφερειακό πρόβλημα από την πολιτική εξουσία, απαιτείται η εφαρμογή προγραμμάτων περιφερειακής ανάπτυξης, για την κατάρτιση των οποίων είναι απαραίτητη η ύπαρξη ποσοτικών και ποιοτικών πληροφοριών, για τη διάρθρωση και την εξέλιξη των βασικών οικονομικών μεγεθών, κα τ ά κ λ ά δ ο και κα τ ά π ε ρ ι φ έ ρ ε ι α .

Σκοπός μας, λοιπόν, είναι τα παρουσιάσουμε, αφενός, την κατανομή του Ακαθάριστου Προϊόντος της Ελλάδος κατά περιφέρεια, όπως αυτό εμφανίζεται στους Περιφερειακούς Λογαριασμούς του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, και αφετέρου να προχωρήσουμε στην κλαδική και χωρική ανάλυση της ελληνικής οικονομίας, χρησιμοποιώντας ορισμένους περιφερειακούς συντελεστές. Έτσι, θα παρουσιάσουμε για την περίοδο 1970-1980;

— τις οικονομικές δραστηριότητες μέσα στις περιφέρειες, δηλαδή την κλαδική διάρθρωση των περιοχών και

— τις περιφέρειες μέσα στις οικονομικές δραστηριότητες, δηλαδή την χωρική διάρθρωση των κλάδων.

Η κλαδική - χωρική, όμως, αυτή ανάλυση θα παρουσιαστεί σε δύο διαφορετικές εικόνες :

- Στην ΣΤΑΤΙΚΗ εικόνα, δηλαδή στην συνολική και κατά κλάδο κατανομή του Α.Π.Π. (Ακαθάριστο Περιφερειακό Προϊόν) στις περιοχές για κάθε ένα έτος 1970 και 1980,
- Στην ΔΥΝΑΜΙΚΗ εικόνα, δηλαδή τη συνολική και κατά κλάδο μεταβολή του Α.Ε.Π. στις περιοχές, κατά την περίοδο 1970 - 1980.

Τα πλιό πρόσφορα, διαθέσιμα στοιχεία, που θα χρησιμοποιήσουμε στην έρευνα αυτή είναι οι εκτιμήσεις του Α.Π.Π. κατά Νομό και κατά κλάδο (ομαδοποιημένα στους τρεις βασικούς κλάδους της Γεωργίας, της Βιομηχανίας και των Υπηρεσιών), της Διεύθυνσης Περιφερειακών Λογαριασμών του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας. Βέβαια, υπάρχουν και άλλα στοιχεία σε περιφερειακό επίπεδο, που αποτελούν, δείκτες κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών των επί μέρους περιοχών της χώρας, όπως αυτοί που αναφέρονται στην υγεία, στην παιδεία στις επενδύσεις, στην απασχόληση, κ.λ.π.

Σύμφωνα, όμως, με τη διεθνή πρακτική, για την ανάλυση των περιφερειακών ανισοτήτων και την διαχρονική τους εξέλιξη χρησιμοποιείται, κυρίως, το Α.Π.Π., διότι μας επιτρέπει να μετράμε την συμβολή κάθε περιφέρειας στο εθνικό εισόδημα, σε μια δεδομένη χρονική περίοδο και να μπορούμε να μελετήσουμε την διάρθρωση της παραγωγής κάθε περιφέρειας. Επομένως, το Α.Π.Π. είναι το συνολικό μέγεθος, το πλιό αντιπροσωπευτικό των οικονομικών συγκυριών μιας περιφέρειας και κατά συνέπεια, ο καταλληλότερος δείκτης για τη σύγκριση του επιπέδου ανάπτυξης των περιφερειών.

Τα στοιχεία που παραθέτουμε σχετικά με το Α.Π.Π, για την περίοδο 1970 - 1980, αναφέρονται στην οικονομική διαίρεση του ελλαδικού χώρου, σε 9- περιφέρειες (Υπηρεσίες Περιφερειακής Ανάπτυξης) και 51 Νομούς. Είναι γνωστό, βέβαια, ότι η οικονομική διαίρεση της χώρας δεν συμπίπτει με την διοικητική διαίρεση, σε 10 γεωγραφικά διαμερίσματα. Οι Υ.Π.Α. είναι :

- 1η Υ.Π.Α. Ανατολικής Στερεάς και Νήσων
- 2η Υ.Π.Α. Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας

- 3η Υ.Π.Α. Πελοποννήσου και Δυτ. Μακεδονίας.
- 4η Υ.Π.Α. Θεσσαλίας
- 5η Υ.Π.Α. Ανατολικής Μακεδονίας
- 6η Υ.Π.Α. Κρήτης
- 7η Υ.Π.Α. Ηπείρου
- 8η Υ.Π.Α. Θράκης
- 9η Υ.Π.Α. Νήσων Ανατολικού Αιγαίου.

Πρέπει να σημειώσουμε, ότι κατά τους υπολογισμούς του Α.Π.Π. του έτους 1981 και μετά η περιφερειακή αυτή διαίρεση αλλάζει, διότι η Δωδεκάνησος, οι Κυκλάδες και η Δυτ. Μακεδονία αποτελούν ξεχωριστές Υ.Π.Α.

Α. ΣΤΑΤΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΚΛΑΔΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΧΩΡΙΚΗΣ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗΣ ΤΟΥ Α.Ε.Π. ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Είδαμε παραπάνω, πως για να ασκήσει η πολιτική εξουσία σωστή οικονομική πολιτική, είναι απαραίτητο να γνωρίζει την οικονομική δομή κάθε περιφέρειας, κι αν είναι δυνατόν κάθε Νομού. Για την επιτυχία αυτού του στόχου έχουν διατυπωθεί κατά καιρούς διάφοροι μέθοδοι ανάλυσης. Βασική αρχή, πάνω στην οποία στηρίζονται οι μέθοδοι αυτοί είναι η εξής : κάθε χώρος, κάθε περιφέρεια είναι διαφορετική από κάποια άλλη. Αυτή τη διαφορά μπορούμε να την μετρήσουμε με διάφορους δείκτες και οφείλεται στο ότι, αφενός μεν οι κλάδοι κατανέμονται στο χώρο ανάλογα με τους φυσικούς πόρους της περιοχής, το εργατικό δυναμικό που διαθέτει, το συγκοινωνιακό δίκτυο, τις αγορές προϊόντων κ.λ.π., αφετέρου δε οι περιοχές προσελκύουν τους κλάδους ανάλογα με τα πλεονεκτήματα που συγκεντρώνουν.

Επομένως, για να δώσουμε την Στατική εικόνα της κατανομής του Α.Π.Π. στους διάφορους Νομούς της χώρας, πρέπει να εξετάσουμε :

- την χωρική διασπορά των κλάδων, η οποία εκφράζεται με το βαθμό διασποράς τους στις περιφέρειες, και
- την κλαδική συμπεριφορά των περιοχών, δηλαδή κατά πόσο μερικοί κλάδοι κυριαρχούν σε μία περιφέρεια.

Πίνακας 1. Κατάταξη των Νομών σύμφωνα με το μέγεθος του για τα έτη 1970 και 1980

ΝΟΜΟΙ	Φθύνουσα σειρά των Νομών		ΑΠΠ 1970		%		Φθύνουσα σειρά των Νομών		ΑΠΠ 1980		%	
	1	2	105.352	40,83	1	575.306	37,76					
Αττικής	2	21.493	8,33	2	132.397	8,69						
Θεσσαλονίκης	3	6.674	2,58	4	39.457	2,59						
Αχαΐας	4	5.650	2,18	5	36.553	2,40						
Λαρίσσης	5	5.082	1,96	6	35.743	2,35						
Βοιωτίας	6	5.061	1,96	7	31.352	2,06						
Ηρακλείου	7	5.010	1,94	9	27.525	1,81						
Φθιώτιδας	8	4.740	1,83	3	40.358	2,65						
Ευβοίας	9	4.723	1,83	10	26.510	1,74						
Αιτωλοακαρνανίας	10	4.281	1,65	11	25.349	1,66						
Σερρών	11	4.185	1,62	15	22.556	1,48						
Μεσσηνίας	12	3.794	1,47	8	29.932	1,96						
Μαγνησίας	13	3.776	1,46	17	21.368	1,40						
Ηλείας	14	3.434	1,33	14	22.575	1,48						
Κορινθίας	15	3.279	1,27	18	21.202	1,39						
Πελλής	16	3.226	1,25	15	21.789	1,43						
Ημαθίας	17	3.092	1,19	12	24.398	1,60						
Κοζάνης	18	2.912	1,12	22	15.996	1,05						
Καρδίτσας	19	2.904	1,12	19	18.852	1,24						
Λοδικανήσου	20	2.866	1,11	16	21.408	1,40						
Καβάλας	21	2.756	1,06	21	16.993	1,12						
Έβρου	22	2.648	1,02	20	17.005	1,12						
Ιωαννίνων	23	2.580	1,00	23	15.568	1,02						
Χανιά	24	2.574	0,99	32	11.685	0,77						
Λέσβος	25	2.507	0,97	26	15.274	1,00						
Αργολίδος	26	2.430	0,94	25	15.318	1,01						
Τρικάλων												

ΠΙΝΑΚΑΣ 2. Υπολογισμός του συντελεστή κλαδικής ειδικεύσεως των περιοχών και του συντελεστή γεωγραφικής συγκέντρωσης των κλάδων έτους 1970

Α Π Π		α_t^i / α_t				$ \alpha_t^i / \alpha_t - \alpha_t^i / \alpha_t $				α_t^i / α_t				$\alpha_t^i / \alpha_t - \alpha_t^i / \alpha_t$			
Σύνολο	Γεωργ.	Βιομηχ.	Υπηρεσ.	Υπηρε.	Σύνολο	Γεωργ.	Βιομ.	Υπηρε.	Σύνολο	Γεωργ.	Βιομ.	Υπηρε.	Σύνολο	Γεωργ.	Βιομ.	Υπηρε.	Σύνολο
105.352	2.215	36.533	66.604	0,632	1.000	-0,160	0,032	0,128	0,320	0,047	0,451	0,512	0,409	0,362	0,042	0,103	0,103
5.082	1.349	2.849	884	0,174	1.000	0,083	0,247	-0,330	0,660	0,028	0,035	0,007	0,020	0,008	0,015	0,013	0,013
5.010	1.464	2.140	1.406	0,280	1.000	0,110	0,114	-0,224	0,448	0,031	0,026	0,011	0,019	0,012	0,007	0,008	0,008
1.288	326	555	407	0,316	1.000	0,072	0,116	-0,188	0,376	0,007	0,007	0,003	0,005	0,002	0,002	0,002	0,002
393	112	73	208	0,529	1.000	0,103	-0,128	0,025	0,256	0,002	0,001	0,002	0,002	0,000	0,001	0,000	0,000
4.740	1.427	1.914	1.399	0,295	1.000	0,114	0,090	-0,209	0,418	0,030	0,024	0,011	0,018	0,012	0,006	0,007	0,007
1.940	494	641	805	0,415	1.000	0,073	0,016	-0,089	0,178	0,010	0,008	0,006	0,008	0,002	0,000	0,002	0,002
21.493	2.102	8.163	11.228	0,523	1.000	0,084	0,065	0,019	0,168	0,045	0,101	0,087	0,084	0,039	0,087	0,003	0,003
1.974	657	824	493	0,333	1.000	0,151	0,103	-0,254	0,508	0,014	0,010	0,004	0,008	0,005	0,002	0,004	0,004
2.025	1.168	305	552	0,272	1.000	0,395	0,163	-0,232	0,790	0,025	0,004	0,004	0,008	0,017	0,004	0,004	0,004
2.066	987	426	653	0,316	1.000	0,296	-0,108	-0,188	0,592	0,021	0,005	0,005	0,008	0,013	0,003	0,003	0,003
3.226	1.367	946	913	0,283	1.000	0,242	-0,021	-0,221	0,484	0,029	0,012	0,007	0,013	0,016	0,001	0,006	0,006
3.279	1.547	858	874	0,266	1.000	0,290	-0,052	-0,238	0,580	0,033	0,011	0,007	0,013	0,020	0,002	0,006	0,006
1.124	566	184	374	0,332	1.000	0,322	-0,150	-0,172	0,644	0,012	0,002	0,003	0,004	0,008	0,002	0,001	0,001
1.304	295	637	372	0,216	1.000	0,044	0,174	-0,218	0,436	0,006	0,008	0,003	0,005	0,001	0,003	0,002	0,002
3.092	815	1.195	1.082	0,350	1.000	0,082	0,072	-0,154	0,308	0,017	0,015	0,008	0,012	0,005	0,003	0,004	0,004
675	324	135	216	0,320	1.000	0,298	-0,114	0,084	0,596	0,007	0,002	0,002	0,003	0,004	0,001	0,001	0,001
3.434	1.188	1.088	1.158	0,337	1.000	0,164	0,003	-0,167	0,334	0,025	0,013	0,009	0,013	0,012	0,000	0,004	0,004
2.507	935	744	828	0,330	1.000	0,191	-0,017	-0,174	0,382	0,020	0,009	0,006	0,010	0,010	0,001	0,001	0,001
6.674	1.380	2.609	2.685	0,402	1.000	0,025	0,077	-0,102	0,204	0,029	0,032	0,022	0,026	0,003	0,006	0,004	0,004
3.776	1.609	859	1.308	0,346	1.000	0,294	-0,086	-0,158	0,488	0,034	0,011	0,010	0,015	0,019	0,004	0,005	0,005
4.185	1.813	788	1.594	0,379	1.000	0,251	-0,126	-0,125	0,502	0,039	0,010	0,012	0,016	0,023	0,006	0,004	0,004
2.113	931	371	811	0,384	1.000	0,258	-0,138	-0,120	0,516	0,020	0,005	0,006	0,008	0,012	0,003	0,002	0,002
2.322	695	568	1.059	0,456	1.000	0,117	-0,069	-0,048	0,234	0,015	0,007	0,008	0,009	0,006	0,002	0,001	0,001
4.723	1.651	1.449	1.623	0,344	1.000	0,167	-0,007	-0,160	0,334	0,035	0,018	0,012	0,018	0,017	0,000	0,006	0,006
686	273	113	300	0,437	1.000	0,216	-0,149	-0,067	0,432	0,006	0,001	0,002	0,003	0,003	0,002	0,001	0,001
780	191	137	452	0,579	1.000	0,053	-0,138	0,075	0,276	0,004	0,002	0,003	0,003	0,001	0,001	0,000	0,000
5.650	2.221	1.432	1.997	0,353	1.000	0,211	-0,060	-0,151	0,422	0,048	0,018	0,015	0,021	0,027	0,003	0,006	0,006
3.794	832	1.275	1.687	0,445	1.000	0,037	0,022	-0,059	0,118	0,018	0,016	0,007	0,015	0,003	0,001	0,002	0,002
2.430	918	557	955	0,393	1.000	0,196	-0,085	-0,111	0,392	0,019	0,007	0,007	0,009	0,010	0,002	0,002	0,002
2.912	1.451	576	885	0,304	1.000	0,316	-0,116	-0,200	0,632	0,031	0,007	0,007	0,001	0,020	0,004	0,004	0,004
2.866	769	899	1.198	0,418	1.000	0,086	0,000	-0,086	0,172	0,016	0,011	0,009	0,011	0,005	0,000	0,002	0,002
4.281	2.035	898	1.348	0,315	1.000	0,293	-0,104	-0,182	0,586	0,043	0,011	0,010	0,017	0,029	0,006	0,007	0,007
1.804	671	431	702	0,389	1.000	0,190	-0,075	-0,115	0,380	0,014	0,005	0,005	0,007	0,007	0,002	0,002	0,002
5.061	1.804	1.135	2.122	0,419	1.000	0,174	-0,089	-0,085	0,348	0,038	0,014	0,017	0,019	0,019	0,005	0,005	0,005
2.580	740	620	1.220	0,473	1.000	0,105	-0,074	-0,031	0,210	0,016	0,008	0,009	0,010	0,006	0,002	0,001	0,001
1.542	550	371	621	0,402	1.000	0,175	-0,073	-0,102	0,350	0,012	0,005	0,005	0,006	0,006	0,001	0,001	0,001
1.107	274	207	506	0,457	1.000	0,056	-0,019	-0,047	0,122	0,007	0,002	0,002	0,002	0,002	0,001	0,001	0,001

Υπολογισμός του συντελεστή κλαδικής ειδικεύσεως των περιοχών και του συντελεστή γεωγραφικής συγκέντρωσης των κλάδων έτους 1950

Α Π Π		σ_t^i / α_t^i			$\alpha_t^i / \alpha_t^i - \alpha_t^i / \alpha_t^i$			$1/2$			σ_t^i / α_t^i			$\alpha_t^i / \alpha_t^i - \alpha_t^i / \alpha_t^i$				
Σύνολο	Γεωργία	Βιομηχανία	Υπηρεσ.	Γεωργ.	Βιομ.	Υπηρεσ.	Σύνολο	Γεωρ.	Βιομ.	Υπηρεσ.	Σύνολο	Γεωργ.	Βιομ.	Υπηρεσ.	Σύνολο	Γεωργ.	Βιομ.	Υπηρεσ.
575.306	9.373	174.050	391.883	0,016	0,302	0,682	1,000	0,161	0,009	0,170	0,340	0,170	0,366	0,503	0,378	0,343	0,012	0,1
35.743	7.584	21.879	6.280	0,212	0,612	0,176	1,000	0,035	0,301	0,336	0,612	0,336	0,645	0,008	0,023	0,020	0,022	0,0
27.525	10.040	8.220	9.265	0,365	0,299	0,336	1,000	0,188	0,012	0,176	0,376	0,188	0,017	0,012	0,018	0,019	0,001	0,0
6.806	1.832	2.606	2.366	0,269	0,383	0,348	1,000	0,092	0,072	0,164	0,328	0,164	0,005	0,003	0,004	0,003	0,001	0,0
2.600	330	858	1.412	0,127	0,330	0,543	1,000	0,050	0,019	0,031	0,100	0,050	0,002	0,002	0,002	0,001	0,000	0,0
40.358	10.059	19.407	10.892	0,249	0,481	0,270	1,000	0,072	0,170	0,242	0,454	0,242	0,041	0,014	0,026	0,011	0,015	0,0
11.919	2.045	4.055	5.819	1,172	0,340	0,488	1,000	0,005	0,029	0,024	0,058	0,029	0,009	0,007	0,008	0,002	0,001	0,0
132.397	11.319	52.608	68.470	0,086	0,397	0,517	1,000	0,091	0,086	0,005	0,182	0,091	0,110	0,088	0,087	0,045	0,023	0,0
14.961	4.007	6.601	4.353	0,268	0,441	0,291	1,000	0,091	0,130	0,221	0,442	0,221	0,014	0,006	0,010	0,005	0,004	0,0
11.510	5.298	3.360	2.852	0,460	0,292	0,248	1,000	0,283	0,019	0,264	0,566	0,283	0,007	0,004	0,008	0,012	0,001	0,0
13.975	5.168	3.599	5.208	0,370	0,258	0,372	1,000	0,193	0,053	0,140	0,386	0,193	0,008	0,007	0,009	0,010	0,001	0,0
21.789	7.655	7.663	6.471	0,351	0,352	0,297	1,000	0,174	0,041	0,215	0,430	0,215	0,016	0,008	0,014	0,014	0,002	0,0
21.202	9.024	6.519	5.659	0,426	0,307	0,267	1,000	0,041	0,004	0,245	0,498	0,245	0,014	0,007	0,014	0,019	0,000	0,0
6.126	2.172	1.387	2.567	0,355	0,226	0,419	1,000	0,178	0,085	0,093	0,356	0,178	0,003	0,004	0,004	0,004	0,001	0,0
5.958	1.669	2.059	2.230	0,280	0,346	0,374	1,000	0,103	0,035	0,138	0,276	0,138	0,004	0,003	0,004	0,002	0,000	0,0
24.398	4.495	13.371	6.532	0,184	0,548	0,268	1,000	0,007	0,237	0,244	0,488	0,244	0,028	0,008	0,016	0,001	0,002	0,0
3.831	1.485	874	1.472	0,388	0,228	0,384	1,000	0,211	0,083	0,128	0,422	0,211	0,002	1,002	0,003	0,002	0,001	0,0
22.575	7.129	8.599	6.847	0,316	0,381	0,303	1,000	0,139	0,070	0,209	0,140	0,070	0,018	0,009	0,015	0,012	0,003	0,0
15.274	6.235	3.651	5.388	0,408	0,239	0,353	1,000	0,231	0,072	0,159	0,462	0,231	0,008	0,007	0,010	0,013	0,002	0,0
39.457	8.326	14.416	16.715	0,211	0,365	0,424	1,000	0,034	0,054	0,088	0,176	0,088	0,030	0,021	0,026	0,005	0,004	0,0
21.368	10.264	3.864	7.240	0,480	0,181	0,339	1,000	0,303	0,130	0,173	0,606	0,303	0,008	0,009	0,014	0,023	0,006	0,0
22.556	9.207	5.102	8.247	0,408	0,226	0,366	1,000	0,231	0,085	0,146	0,462	0,231	0,001	0,015	0,019	0,016	0,004	0,0
11.815	5.650	1.935	4.230	0,478	0,164	0,358	1,000	0,301	0,147	0,154	0,602	0,301	0,004	0,005	0,008	0,013	0,004	0,0
15.396	4.558	5.599	5.239	0,296	0,364	0,340	1,000	0,119	0,053	0,172	0,344	0,172	0,012	0,007	0,10	0,007	0,002	0,0
26.510	11.498	5.599	9.413	0,434	0,211	0,355	1,000	0,257	0,100	0,157	0,514	0,257	0,043	0,012	0,017	0,026	0,005	0,0
3.464	1.507	888	1.519	0,305	0,256	0,439	1,000	0,128	0,055	0,073	0,256	0,128	0,002	0,002	0,002	0,002	0,000	0,0
3.294	800	791	1.703	0,293	0,040	0,517	1,000	0,066	0,071	0,005	0,142	0,071	0,002	0,002	0,002	0,001	0,000	0,0
36.553	14.438	10.216	11.899	0,395	0,279	0,326	1,000	0,218	0,032	0,186	0,436	0,218	0,022	0,015	0,024	0,029	0,002	0,0
29.932	6.292	13.832	9.808	0,210	0,462	0,328	1,000	0,033	0,151	0,184	0,368	0,184	0,029	0,013	0,020	0,003	0,009	0,0
15.318	6.330	3.309	5.679	0,413	0,216	0,731	1,000	0,236	0,095	0,141	0,472	0,236	0,007	0,010	0,013	0,003	0,003	0,0
15.996	8.424	2.646	4.926	0,527	0,165	0,308	1,000	0,350	0,146	0,204	0,700	0,350	0,006	0,010	0,010	0,021	0,004	0,0
21.408	4.635	8.839	7.934	0,217	0,413	0,370	1,000	0,040	0,102	0,142	0,284	0,142	0,019	0,010	0,014	0,003	0,005	0,0
25.349	11.092	5.901	8.356	0,438	0,233	0,329	1,000	0,261	0,078	0,183	0,522	0,261	0,041	0,012	0,017	0,024	0,005	0,0
11.235	3.350	3.624	4.261	0,298	0,323	0,379	1,000	0,121	0,012	0,133	0,266	0,133	0,008	0,005	0,006	0,005	0,001	0,0

πρώτου και του τελευταίου Νομού της χώρας πέρασαν, από μία σχέση 268 προς 1 για το 1970, σε 265 προς 1 για το 1980. Παρότι, όμως, παρατηρούμε κάποια τάση μείωσης των περιφερειακών ανισοτήτων στην κατανομή του Α.Ε.Π., εντούτοις, δεν μπορούμε να πούμε ότι είναι αξιοσημείωτη.

2. Σχετικός δείκτης συγκέντρωσης

Ο πιο γνωστός περιφερειακός δείκτης, για την μέτρηση της κατανομής των οικονομικών μεγεθών στις περιφέρειες είναι ο σχετικός δείκτης συγκέντρωσης, σε ορισμένες χρονικές στιγμές, ο οποίος απαρτίζεται από δύο επί μέρους δείκτες :

— τον συντελεστή κλαδικής ειδίκευσης των περιοχών (coefficient de spécialisation) και

— τον συντελεστή γεωγραφικής συγκέντρωσης των κλάδων (coefficient de localisation).

α) Συντελεστής κλαδικής ειδίκευσης των περιοχών

Ο δείκτης αυτός μας δείχνει τον βαθμό συγκέντρωσης των δραστηριοτήτων σε μια δεδομένη περιοχή, δηλαδή, κατά πόσο μια περιοχή κυριαρχείται από έναν ή λίγους κλάδους.

Αν ονομάσουμε :

a_{τ}^i = το Α.Π.Π. στον κλάδο i , στην περιοχή τ

a^i = το Α.Π.Π. στον κλάδο i , όλης της χώρας

a_{τ}^* = το συνολικό Α.Π.Π. της περιοχής τ

a^* = το συνολικό Α.Ε.Π.

C_S = τον συντελεστή κλαδικής ειδίκευσης των περιοχών

C_L = τον συντελεστή γεωγραφικής συγκέντρωσης των κλάδων τότε :

$$C_s = \frac{1}{2} \left| \left| \frac{a_i}{a_i} - \frac{a_i}{a_i} \right| \right|$$

Ο συντελεστής κλαδικής ειδίκευσης των περιοχών μπορεί να πάρει τιμές από το 0 έως το 1. Όταν $C_s = 0$, σημαίνει ότι περιοχή τ δεν παρουσιάζει κλαδική εξειδίκευση, αλλά ότι η ποσοστιαία συμμετοχή των κλάδων στο Α.Ε.Π. της περιοχής είναι η ίδια με αυτήν που παρατηρείται σε εθνικό επίπεδο. Αντίθετα όταν $C_s = 1$, σημαίνει ότι η περιοχή τ είναι εντελώς εξειδικευμένη σε ένα κλάδο. Επομένως, όσο μικρότερος είναι ο συντελεστής C_s , τόσο περισσότερο ισόρροπη είναι η κλαδική σύνθεση του Α.Ε.Π. της περιοχής.

Στους πίνακες 2 και 3 παρουσιάζουμε αναλυτικά τον υπολογισμό του συντελεστή κλαδικής ειδίκευσης των περιοχών και του συντελεστή γεωγραφικής συγκέντρωσης των κλάδων, για τα έτη 1970 και 1980, σύμφωνα με τα στοιχεία του Α.Ε.Π. για τους τρεις μεγάλους κλάδους της οικονομικής δραστηριότητας - Γεωργία, Βιομηχανία, Υπηρεσίες.

Παρατηρούμε ότι, οι περιοχές με συντελεστή κλαδικής εξειδίκευσης μεγαλύτερο του μέσου όρου, για το έτος 1970 ήταν 25, ενώ το 1980 αυξήθηκαν σε 26, γεγονός, το οποίο σημαίνει, ότι ο αριθμός των Νομών στους οποίους το Α.Ε.Π. παρουσιάζει την τάση να κυριαρχείται από ένα τομέα οικονομικής δραστηριότητας, αυξάνει ελαφρά μεταξύ του 1970 και του 1980. Αντίθετα, ο μέσος όρος του συντελεστή κλαδικής εξειδίκευσης μειώθηκε από 0,186 σε 0,177.

Στον παρακάτω πίνακα 4 παρουσιάζουμε, κατά σειρά φθίνοντος μεγέθους, τους 10 Νομούς με τον μεγαλύτερο και τον μικρότερο συντελεστή κλαδικής εξειδίκευσης.

Στον παραπάνω πίνακα φαίνεται ότι, οι Νομοί Χίου, Σάμου, Κυκλάδων, Καβάλας, Θεσσαλονίκης, Ιωαννίνων, Δίοδεδακήσου, Θεσπρωτίας, Ρεθύμνης, και Μαγνησίας, για το 1970, και επιπλέον για το 1980, παρουσιάζουν τον μικρότερο συντελεστή κλαδικής εξειδίκευσης. Επομένως, οι Νομοί αυτοί εμφανίζουν κατανομή του Α.Ε.Π. μεταξύ των τριών παραγωγικών κλάδων παρόμοια με τη εθνική κατανομή του Α.Ε.Π. Άρα, μπορούν να χαρακτηρισθούν σαν «αντιπροσωπευτικοί» Νομοί της χώρας, σε ό,τι αφορά την κλαδική διάρθρωση του Α.Ε.Π., εφόσον αυτό παρουσιάζεται, σχεδόν, ομοιόμορφα κατανεμημένο μεταξύ των παραγωγικών κλάδων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4					
ΝΟΜΟΙ	Φθίνουσα σειρά των Νομών	Συντελεστής κλαδικής εξειδίκευσης	ΝΟΜΟΙ	Φθίνουσα σειρά Νομών	Συντελεστής κλαδικής εξειδίκευσης
Κιλίκis	1	0,395	Καρδίτσας	1	0,350
Βοιωτίας	2	0,330	Βοιωτίας	2	0,336
Φλωρίνης	3	0,322	Ηλείας	3	0,303
Ροδόπης	4	0,319	Μεσσηνίας	4	0,312
Γρεβενών	5	0,298	Κιλίκis	5	0,283
Πιερίας	6	0,296	Ροδόπης	6	0,283
Σερρών	7	0,293	Σερρών	7	0,261
Πέλλης	8	0,290	Αιτωλοακαρνανίας	8	0,257
Λακωνίας	9	0,258	Πέλλης	9	0,245
Έβρου	10	0,256	Κοζάνης	10	0,244
⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮
Μέσος Όρος		0,186	Μέσος Όρος		0,177
⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮
Χίου	42	0,099	Θεσ/κης	42	0,091
Σάμου	43	0,091	Αχαΐας	43	0,088
Κυκλάδων	44	0,089	Λευκάδας	44	0,077
Καβάλας	45	0,086	Κεφαλληνίας	45	0,071
Θεσ/κης	46	0,084	Κορινθίας	46	0,070
Ιωαννίνων	47	0,082	Σάμου	47	0,060
Δαδειακήσου	48	0,075	Χίου	48	0,056
Θεσπρωτίας	49	0,069	Ευρυτανίας	49	0,050
Ρεθύμνης	50	0,066	Θεσπρωτίας	50	0,049
Μαγνησίας	51	0,059	Κυκλάδες	51	0,029

Αντίθετα, οι ομοί Κιλίκis, Βοιωτίας, Φλωρίνης, Ροδόπης, Γρεβενών, Πιερίας, Σερρών, Πέλλης, Λακωνίας, Έβρου, για το 1970, και επιπλέον οι Νομοί Καρδίτσας, Ηλείας, Μεσσηνίας, Αιτωλοακαρνανίας και Κοζάνης για το 1980, παρουσιάζουν τον μεγαλύτερο συντελεστή κλαδικής εξειδίκευσης. Επομένως, η κατανομή του Α.Ε.Π. στους Νομούς αυτούς ήταν τελείως διαφορετική από εκείνη που θεωρείται σαν «τυπική» διάρθρωση του Α.Ε.Π. της χώρας. Επιπλέον, παρατηρούμεν στους πίνακες 2 και 3, ότι μεταξύ των Νομών με τον μεγαλύτερο συντελεστή κλαδικής εξειδίκευσης, οι Νομοί Βοιωτίας και Κοζάνης παρουσίασαν τη

μεγαλύτερη συμμετοχή, στον δευτερογενή και στον τριτογενή τομέα οικονομικής δραστηριότητας :

(για το 1980: Βοιωτίας — Γεωργία 0,035, Βιομηχανία 0,301, Υπηρεσίες 0,244
Κοζάνης — Γεωργία 0,007, Βιομηχανία 0,237 Υπηρεσίες **0,244**).

Αντίθετα, όλοι οι υπόλοιποι Νομοί αυτής της κατηγορίας, παρουσίασαν την σχετικά μεγαλύτερη συμμετοχή στον πρωτογενή τομέα, γεγονός που τονίζει την δεσπόζουσα θέση, που κατέχει η Γεωργία στην οικονομία της χώρας μας.

β) Συντελεστής γεωγραφικής συγκέντρωσης των κλάδων

Ο συντελεστής γεωγραφικής συγκέντρωσης μας πληροφορεί σχετικά με την κατανομή μιας οικονομικής δραστηριότητας ανάμεσα σε διαφορετικές περιοχές, δηλαδή την διασπορά ενός παραγωγικού κλάδου στη χώρα.

Αν κρατήσουμε τις παραπάνω ονομασίες των μεγεθών, τότε ο συντελεστής γεωγραφικής συγκέντρωσης των κλάδων δίνεται από τον τύπο :

$$C_L = \left\{ \left| \frac{\alpha'_i}{\alpha'_j} - \frac{\alpha'_i}{\alpha'_j} \right| \right\}$$

και μπορεί, όπως ο προηγούμενος συντελεστής να πάρει τιμές από 0 ως 1. Η ελάχιστη τιμή 0 δείχνει, ότι το Α.Ε.Π. του κλάδου που εξετάζουμε κατανέμεται στις περιοχές, όπως κατανέμεται το συνολικό Α.Ε.Π. της χώρας, Αντίθετα, η μέγιστη τιμή δηλώνει, ότι ολόκληρο το Α.Ε.Π. ενός κλάδου συγκεντρώνεται σε μια περιοχή.

Επομένως, όσο μεγαλύτερος είναι ο συντελεστής γεωγραφικής συγκέντρωσης του κλάδου, τόσο πιο διεσπαρμένος είναι ο κλάδος και αντίθετα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗΣ ΤΩΝ ΚΛΑΔΩΝ

	1970	1980
Γεωργία	0,418	0,414
Βιομηχανία	0,126	0,092
Υπηρεσίες	0,120	0,142
Μέσος όρος Συντελεστή	0,221	0,216

Στον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε, καταρχήν, ότι, στη δεκαετία 1970-1980, ο μέσος όρος του συντελεστή γεωγραφικής συγκέντρωσης των κλάδων μειώνεται από 0,221 σε 0,216, επομένως οι δραστηριότητες, που παρουσιάζουν την τάση να συγκεντρώνονται σε λίγες περιοχές, μικραίνει διαχρονικά.

Ανάμεσα στους τρεις τομείς της οικονομικής δραστηριότητας, η Γεωργία, παρουσιάζει τον μεγαλύτερο συντελεστή γεωγραφικής συγκέντρωσης, γεγονός, που σημαίνει ότι είναι σχετικά διεσπαρμένη στις περιοχές. Αντίθετα, για το έτος 1970, ο τριτογενής τομέας είχε τον μικρότερο συντελεστή διότι, πράγματι, οι υπηρεσίες ήταν συγκεντρωμένες σχετικά σε λίγες περιοχές. Αξιοσημείωτο είναι, ότι για το 1980, ο συντελεστής του τριτογενή τομέα αυξήθηκε από 0,120, που ήταν το 1970, σε 0,142, (π.χ. ανάπτυξη του τομέα Υγεία - Εκπαίδευση σε περισσότερους Νομούς), ενώ, αντίθετα, ο δευτερογενής τομέας περιορίστηκε από 0,126, που ήταν το 1970, σε 0,092, για το 1980.

Β. ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΚΛΑΔΙΚΗΣ - ΧΩΡΙΚΗΣ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗΣ ΤΟΥ Α.Ε.Π., ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στο προηγούμενο κεφάλαιο παρουσιάσαμε την χωρική διάρθρωση των τομέων της οικονομικής δραστηριότητας της χώρας μας και την κλαδική διάρθρωση του κάθε Νομού, για τα έτη 1970 και 1980. Στο δεύτερο μέρος της εργασίας αυτής θα εξετάσουμε τις μεταβολές της κλαδικής και χωρικής διάρθρωσης του Α.Ε.Π. για την περίοδο 1970 - 1980 και θα προσπαθήσουμε να διερευνήσουμε τις

διαφορές δυναμισμού ανάμεσα στους κλάδους και στις περιοχές, με βάση τη μέθοδο ανάλυσης shift-share (ανάλυση απόκλισης - συμμετοχής).

1. Τι είναι η ανάλυση Shift - Share

Η μέθοδος αυτή επινοήθηκε από τον Creamer και εφαρμόστηκε συστηματικά από τον H.S. Perloff, γύρω στο 1960. Αποτελεί μία από τις πιο διαδεδομένες μεθόδους περιφερειακής ανάλυσης - ανήκει στην κατηγορία των δυναμικών αναλύσεων —, διότι βοηθάει στην ανάλυση των περιφερειακών μεταβολών διαφόρων μεγεθών, όπως του εισοδήματος, της απασχόλησης, του Ακαθαρίστου προϊόντος κ.λ.π. και δίνει μία συνοπτική εικόνα της διάρθρωσης των περιφερειών, σε σύγκριση με την εθνική οικονομία.

Η μέθοδος αυτή βασίστηκε στη διαπίστωση, ότι μία περιφέρεια, παρότι αποτελεί τμήμα της εθνικής οικονομίας, δεν είναι μία σταθμική αντιπροσώπευση του συνόλου των κλάδων. Με άλλα λόγια, οι περιφερειακοί κλάδοι δεν αναπτύσσονται σε όλες τις περιφέρειες, με τον ίδιο ρυθμό, με τον οποίο αναπτύσσονται, αντίστοιχοι κλάδοι σε εθνικό επίπεδο. Είναι δυνατόν μία περιφέρεια να προσελκύσει μεγαλύτερο ποσοστό από έναν ή περισσότερους κλάδους, αναπτυσσόμενους ή μη σε εθνικό επίπεδο, λόγω των συγκριτικών πλεονεκτημάτων, που έχει η περιοχή — ανταγωνιστικό κόστος των παραγωγικών συντελεστών, δυνατότητα προσπέλασης των αγορών, στις οποίες διατίθεται το προϊόν του κλάδου κ.λ.π. — ή λόγω της ευνοϊκής περιφερειακής πολιτικής, που είχε εφαρμοστεί, όπως επίσης, είναι δυνατόν σε μια περιοχή, κλάδοι που είναι στάσιμοι σε εθνικό επίπεδο να παρουσιάζουν υψηλό ποσοστό αύξησης. Επομένως, μία περιφέρεια, μπορεί να αναπτύσσεται, είτε διότι είναι εγκατεστημένοι σ' αυτήν κλάδοι που αναπτύσσονται με ταχύ ρυθμό και σε εθνικό επίπεδο, είτε διότι αυτή αποκτά αυξημένο ποσοστό ενός ή περισσότερων κλάδων, ανεξάρτητα αν αυτοί δείχνουν γρήγορη ανάπτυξη σε εθνικό επίπεδο.

Με την τεχνική της μεθόδου Shift - Share, αναλύουμε την μεταβολή ενός περιφερειακού μεγέθους, σε μια δεδομένη χρονική περίοδο, σε δύο μέρη :

α) ανάλυση της ποσοστιαίας διάρθρωσης, η εθνική μεταβολή *effet structurel*, ή *share analysis*)

β) ανάλυση των μεταβολών, ή ολική μεταβολή (*effet résiduel* ή *shift analysis*).

Η εθνική μεταβολή είναι η μεταβολή που θα συνέβαινε στο ξεστα-

ζόμενο μέγεθος της περιοχής, αν μεταβάλλονταν με το ίδιο ποσοστό μεταβολής του συνόλου της οικονομικής δραστηριότητας της χώρας.

Η ολική μεταβολή μετρά τη διαφορά ανάμεσα στη πραγματική μεταβολή του περιφερειακού μεγέθους, που εξετάζουμε και στην εθνική μεταβολή.

Η ολική μεταβολή αποτελείται από δύο στοιχεία :

1) από την αναλογική συνιστώσα (effet proportionnel), η οποία μετράει τις επιδράσεις, που ασκεί στην κλαδική διάρθρωση της περιφέρειας, το γεγονός ότι μερικοί κλάδοι, σε εθνικό επίπεδο αναπτύσσονται γρηγορότερα από άλλους. Έτσι, αν μια περιφέρεια εμφανίζει εξειδίκευση σε κλάδους, που αναπτύσσονται γρήγορα, θα δείξει θετική αναλογική συνιστώσα. Αντίθετα, η αρνητική αναλογική συνιστώσα σημαίνει, ότι η περιοχή εξειδικεύεται σε κλάδους στάσιμους ή φθίνοντες, σε σχέση με το μέσο ποσοστό μεταβολής στο σύνολο της χώρας.

2) από την διαφορική συνιστώσα (effet différentiel), η οποία μετράει τον καθαρό δυναμισμό της περιοχής και οφείλεται στο γεγονός, ότι μερικοί κλάδοι αναπτύσσονται σε ορισμένες περιφέρειες περισσότερο, απ' ότι στο σύνολο της χώρας. Περιφέρειες, οι οποίες δείχνουν θετικές διαφορικές συνιστώσες είναι οι περιφέρειες, που έχουν συγκριτικά πλεονεκτήματα, σαν τόποι εγκατάστασης συγκεκριμένων κλάδων, απ' ότι η χώρα σα σύνολο. Αντίθετα, αρνητικές, διαφορικές συνιστώσες σημαίνουν ότι οι περιφέρειες αυτές υστερούν σε σχέση με το σύνολο της χώρας, στη συγκεκριμένη οικονομική δραστηριότητα.

Όπως είδαμε παραπάνω, το αλγεβρικό άθροισμα της αναλογικής και της διαφορικής συνιστώσας μας δίνουν την ολική μεταβολή, η μελέτη της οποίας μας βοηθάει να διερευνήσουμε τα αίτια, που προκάλεσαν την ανάπτυξη ή την καθυστέρηση μιας περιφέρειας.

Αν ονομάσουμε : a^0i και $a^t i$ το Ακόλουθο Προϊόν στον κλάδο i , στην περιοχή r , στο χρόνο 0 και t , και επομένως έχουμε :

$\Sigma a^0 r i$, $\Sigma a^t r i$ = το συνολικό Α.Π.Π. σ' όλους τους κλάδους της i , περιοχής r , στο χρόνο 0 και t αντίστοιχα,

$\Sigma a^0 i$, $\Sigma a^t i$ = το συνολικό Α.Ε.Π. του κλάδου i , σ' όλες τις περιοχές r , στο χρόνο 0 και t αντίστοιχα,

$\Sigma r \Sigma a^0 r i$, $\Sigma r \Sigma a^t r i$ = το συνολικό Α.Ε.Π. σ' όλους τους κλάδους i , σ' όλες τις περιοχές r , στο χρόνο 0 και t αντίστοιχα

Ε.Μ. = Εθνική Μεταβολή

Α.Σ. = Αναλογική Συνιστώσα

Δ.Σ. = Διαφορική Συνιστώσα

Τότε, η μαθηματική έκφραση της μεθόδου Shift - Share, δίνεται από τους παρακάτω τύπους :

$$EM = a^{o}ri (\Sigma ra^{t}ri / \Sigma r \Sigma ia^{o}ri - 1)$$

$$ΑΣ = a^{o}ri ((\Sigma ra^{t}ri / \Sigma ra^{o}ri) - (\Sigma r \Sigma ia^{t}ri / \Sigma r \Sigma ia^{o}ri))$$

$$ΔΣ = a^{o}ri (a^{t}ri / a^{o}ri) - (\Sigma ra^{t}ri / \Sigma ra^{o}ri)$$

2. Διερεύνηση των αποτελεσμάτων της ανάλυσης Shift - Share

Η παραπάνω μέθοδος εφαρμόστηκε στα στοιχεία του Ακαθαρίστου Προϊόντος, για τους 51 Νομούς της χώρας, για τα έτη 1970 και 1980 και παρουσιάζεται στον πίνακα 6.

Από τον πίνακα αυτόν προκύπτει ότι, κατά την δεδομένη περίοδο, 6 από τις 9 Υ.Π.Α. είχαν θετικές συνολικές αποκλίσεις :

— Η 2η Υ.Π.Α. Κεντρικής και Δυτ. Μακεδονίας (18.387)

— Η 4η Υ.Π.Α. Θεσσαλίας (10.474)

— Η 5η Υ.Π.Α. Ανατολικής Μακεδονίας (5128)

— Η 6η Υ.Π.Α. Κρήτης (3380)

— Η 7η Υ.Π.Α. Ηπείρου (2989)

— Η 8η Υ.Π.Α. Θράκης (1637)

Στις περιφέρειες αυτές η αύξηση του ΑΠΠ, που παρατηρήθηκε ήταν μεγαλύτερη από εκείνη που θα παρατηρείτο, αν οι περιφέρειες αυτές είχαν ακολουθήσει τον ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ ολόκληρης της χώρας.

Οι υπόλοιπες περιφέρειες είχαν αυξήσεις μικρότερες, του μέσου όρου, όπως δείχνει η αρνητική ολική μεταβολή τους.

Σε επίπεδο Νομού, παρατηρούμε ότι, 32 Νομοί παρουσίασαν θετικές συνολικές αποκλίσεις. Οι πλιό έντονες είναι :

Εύβοιας 12.364
 Μαγνησίας 7.525
 Κοζάνης 6.136
 Βοιωτίας 5.729
 Θεσσαλονίκης 5.461
 Καβάλας 4.481
 Χαλκιδικής 3.302
 Λάρισας 3.184

Αντίθετα, οι παρακάτω Νομοί παρουσίασαν αρνητικές συνολικές αποκλίσεις :

Αττικής - 46.892
 Λέσβου - 3516
 Μεσσηνίας - 2.160
 Φθιώτιδας - 2063
 Καστοριάς - 1.743
 Αιτωλοακαρνανίας - 1.383
 Κεφαλληνίας - 1.312
 Χίου - 1.242

Εντούτοις, ο πίνακας 6, που περιέχει τις αναλογικές και τις διαφορικές συνιστώσες, κατά κλάδο και κατά Νομό, μας δίνει περισσότερες πληροφορίες για τον κλαδικό δυναμισμό των περιοχών, καθώς και για τον γεωγραφικό δυναμισμό των κλάδων.

Α. Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά τις Αναλογικές Συνιστώσες, μας πληροφορεί ότι :

	Γεωργία	Βιομηχανία	Υπηρεσίες
Αττική 3901	— 370	— 1783	6054
Θεσ/κη 271	— 351	— 398	1020
Δωδεκάνησος 33	— 85	— 35	152

Όλοι οι Νομοί, εκτός της Αττικής και σε μικρή έκταση οι Νομοί Θεσσαλονίκης, Δωδεκανήσου και Κεφαλληνίας, είχαν αρνητικές Αναλογικές Αποκλίσεις, γεγονός, το οποίο σημαίνει, ότι είχαν κλαδικές μεταβολές του Ακαθάριστου Περιφερειακού Προϊόντος τους μικρότερες της γενικής μεταβολής του Α.Ε.Π, σε εθνικό επίπεδο, όπως επίσης μπορεί να σημαίνει ότι όλοι οι Νομοί, εκτός Αττικής, Θεσ/κης, Δωδεκανήσου και Κεφαλληνίας «εξειδικεύονται» σε κλάδους, που αναπτύσσονται με βραδύτερο ρυθμό, απ' ότι αναπτύσσεται ολόκληρη η οικονομική δραστηριότητα της χώρας.

Η εικόνα αυτή, που μας δίνει η κατά κλάδους ανάλυση των Αναλογικών Συνιστωσών, μας οδηγεί στα παρακάτω συμπεράσματα :

— Στον κλάδο της Γεωργίας, οι Αναλογικές Συνιστώσες όλων των Νομών είναι αρνητικές.

— Το ίδιο φαινόμενο παρατηρείται και για όλους τους Νομούς, στον τομέα της Βιομηχανίας.

— Αντίθετα, στον τομέα των Υπηρεσιών, όλοι οι Νομοί παρουσιάζουν θετικές Αναλογικές Συνιστώσες, οι οποίες, όμως, δεν είναι τόσο σημαντικές, (εκτός Αττικής, Θεσ/κης, Δωδεκανήσου και Κεφαλλονιάς) ώστε να καταφέρουν να αντισταθμίσουν τις αρνητικές Αναλογικές αποκλίσεις των κλάδων της Γεωργίας και της Βιομηχανίας, με αποτέλεσμα το άθροισμα των Αναλογικών Συνιστωσών του συνόλου, σχεδόν, της χώρας, να είναι αρνητικό.

— Τη σημαντικότερη εξαίρεση, αποτελεί, όπως είδαμε, ο Νομός Αττικής, με δεύτερο το Νομό Θεσ/κης, όπου οι θετικές Αναλογικές Συνιστώσες του τομέα των Υπηρεσιών είναι τόσο υψηλές, ώστε να έχουμε θετική απόκλιση, παρά την αρνητική Αναλογική Συνιστώσα των δύο άλλων τομέων, που φθίνουν, σε ότι αφορά το Α.Ε.Π.

Β. Η μελέτη των Διαφορικών Συνιστωσών, μας πληροφορεί ότι στους 51 Νομούς της χώρας, οι 32 παρουσίασαν θετικές Διαφορικές Συνιστώσες, που σημαίνει, ότι στους Νομούς αυτούς διεμορφώθηκαν συγκριτικά πλεονεκτήματα, τα οποία υποκίνησαν την ανάπτυξη ορισμένων κλάδων, στους Νομούς αυτούς, περισσότερο απ' ότι αναπτύχθηκαν στη χώρα σε σύνολο.

Οι Νομοί, που έδειξαν εντονότερο κλαδικό δυναμισμό, είναι με φθίνουσα σειρά Διαφορικών Συνιστωσών, οι εξής :

	Γεωργία	Βιομηχανία	Υπηρεσίες
Εύβοιας 12.568	1869	8196	2502
Μαγνησίας 7.572	1517	6.364	—308
Κοζάνης 6.233	—182	6371	43
Βοιωτίας 6013	—157	5192	978
Θεσ/νίκης 5190	—743	4796	1137

Αντίθετα, τη μεγαλύτερη αρνητική Διαφορική Συνιστώσα, παρουσίασε ο Νομός Αττικής :

	Γεωργία	Βιομηχανία	Υπηρεσίες
Αττική —50.793	—3338	—39.927	—7.527

και σε πολύ μικρότερο βαθμό οι Νομοί :

Λέσβου —3438	—1465	— 784	— 1188
Μεσσηνίας —1962	— 1197	486	—1251
Φθιώτιδας —1842	1638	— 4314	833
Καστοριάς —1696	— 24	— 1671	— 1

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον, από την κλαδική ανάλυση των Διαφορικών Συνιστωσών, παρουσιάζει ο Νομός Αττικής, ο οποίος έχει μεγάλη απώλεια συγκριτικών πλεονεκτημάτων, εφόσον και στους τρεις τομείς της οικονομικής δραστηριότητας του, παρουσιάζει αρνητική Διαφορική Συνιστώσα. Εντονότερη απώλεια, όμως, παρουσιάζει η Βιομηχανία, γεγονός το οποίο είναι φυσικό, εφόσον, η όλη περιφερειακή πολιτική αποβλέπει στην αποκέντρωση, κυρίως των βιομηχανικών εγκαταστάσεων, σε Νομούς εκτός της Πρωτεύουσας. Συνέπεια αυτής της πολιτικής είναι, ότι έχουν επωφεληθεί οι Νομοί Βοιωτίας και Ευβοίας, όπως δείχνουν οι μεγάλες θετικές Διαφορικές Αποκλίσεις, που παρουσιάζουν οι Νομοί αυτοί, στη Βιομηχανία. Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα των Νομών αυτών, οφείλονται κυρίως στη γειτνίαση τους με το Διοικητικό και Εμπορικό κέντρο της Αττικής.

Επίσης η Θεσσαλονίκη και η Κοζάνη, που ανήκουν στην 2η ΥΠ. Α. Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας, παρουσιάζουν υψηλές Διαφορικές Συνιστώσες

διότι, πράγματι, η Μακεδονία, τα τελευταία χρόνια εξελίχθηκε με υψηλούς ρυθμούς και παρουσίασε συγκριτικά πλεονεκτήματα, λόγω των φυσικών πόρων που διαθέτει, της γεωγραφικής της θέσης, αλλά και της περιφερειακής πολιτικής των επενδύσεων και των έργων υποδομής, που την ευνόησαν ιδιαίτερα. Είναι χαρακτηριστικό, ότι στον τομέα της Βιομηχανίας, όλοι οι Νομοί της Μακεδονίας, με μόνη εξαίρεση την Καστοριά, παρουσιάζουν θετικές Διαφορετικές Συνιστώσες.

Τέλος, ο Νομός Μαγνησίας παρουσιάζει έντονο δυναμισμό στους κλάδους Βιομηχανία και Γεωργία, όπως, εξάλλου και ολόκληρη η 4η Υ.Π.Α. Θεσσαλίας. Η ανάπτυξη, που σημειώθηκε στον τομέα της Βιομηχανίας, ήταν αποτέλεσμα της ύπαρξης ορυκτών φυσικών πόρων. Όμως, κύριο ρόλο έπαιξε η ίδρυση της βιομηχανικής περιοχής Βόλου. Χαρακτηριστικό της περιοχής της Θεσσαλίας είναι, ότι, όλοι οι Νομοί της παρουσιάζουν θετικές Διαφορικές Συνιστώσες στον πρωτογενή τομέα, διότι, είναι γνωστό, ότι η Θεσσαλία έχει συγκριτικά πλεονεκτήματα στην πρωτογενή παραγωγή, εφόσον υπάρχουν διαθέσιμοι γεωργικοί φυσικοί πόροι.

* * *

Προσπαθήσαμε να παρουσιάσουμε την εικόνα της ελληνικής οικονομικής δραστηριότητας, μέσω του Ακαθαρίστου Προϊόντος, κατά Νομό, τόσο στατικά, όσο και δυναμικά.

Το γενικό συμπέρασμα, που βγαίνει από τη στατική ανάλυση της κλαδικής και της χωρικής διάρθρωσης του Α.Ε.Π. της χώρας μας είναι ότι, η κλαδική διάρθρωση του μπορεί να χαρακτηριστεί αρκετά διαφοροποιημένη, ενώ η χωρική, σαν σημαντικά συγκεντρωμένη στον τομέα της Βιομηχανίας και των Υπηρεσιών και αρκετά διεσπαρμένη στον τομέα της Γεωργίας.

Σχετικά με την δυναμική ανάλυση, που παρουσιάσαμε παραπάνω, πρέπει να τονίσουμε, προς αποφυγή παραπλανητικών αξιολογήσεων των αποτελεσμάτων, ότι η μέθοδος ανάλυσης Shift - Share παρουσιάζει μερικές αδυναμίες. Είναι δυνατόν, να δείξει αρνητικές τιμές στην Αναλογική και στη Διαφορική Συνιστώσα ενός κλάδου, κάποιου Νομού, ενώ το πραγματικό ποσοστό μεταβολής του Α.Ε.Π. του κλάδου να είναι θετικό. Οι αρνητικές αυτές Συνιστώσες δεν πρέπει να θεωρηθούν σαν μείωση του Α.Π.Π. Η μείωση του Α.Π.Π. φαίνεται μόνο από την πραγματική μεταβολή του κλάδου. Οι τιμές των Αναλογικών και των Διαφορικών Συνιστωσών δείχνουν, μόνο, τι θα συνέβαινε, αν η μεταβολή του κλάδου ήταν ίδια με τη μεταβολή του συνόλου της δραστηριότητας.

Επίσης, η σημασία της Αναλογικής και της Διαφορικής Συνιστώσας μεταβάλλεται ανάλογα με το μέγεθος των γεωγραφικών μονάδων ανάλυσης. (Περιφέρειες, Νομοί, κ.λ.π.)

Εντούτοις, παρά τις παραπάνω αδυναμίες της, η μέθοδος ανάλυσης Shift - Share είναι χρήσιμη, διότι επιτρέπει:

— την ποσοτική και ποιοτική συσχέτιση των περιφερειών μεταξύ τους και προς το σύνολο της χώρας,

— την περιγραφή της σχετικής οικονομικής δομής των περιφερειών και την επισήμανση των παραγόντων, που επηρεάζουν την ανάπτυξη του συνόλου της χώρας ή μερικών περιφερειών.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- J. Lajugie : «Espace regional et aménagement du territoire». Dalloz, Paris 1979, page 594.
- H. Richardson : «Περιφερειακή Οικονομική», Β', Έκδοση Παπαζήση, Αθήνα 1972, σελ. 440
- Klaassen L.H. and Paelinck J.H.P.: «Asymmetry in shift and share Analysis» Regional and Urban Economics, Vol 12, No 3, 1972.
- Κατοχιάνου Δ. «Κλαδική - χωρική ανάλυση της ελληνικής μεταποίησης», Κ.Ε.Π.Ε. 1984.
- Χιώτης, Γ. «Κατανομή της Βιομηχανικής Αναπτύξεως εις τον Ελληνικόν χώρον : Ανάλυσις βάσει της μεθόδου Μεταβολής - Ποσοστιαίας Διαρθρώσεως (Shift - Share analysis), Σπουδαί, τόμος ΚΒ', τεύχος 1, 1973.
- Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας : «Εκτιμήσεις Α.Π.Π. της Ελλάδας» 1970 και 1974, Αθήνα 1979. «Εκτιμήσεις Α.Π.Π. της Ελλάδας» για το έτος 1980, Αθήνα 1985.